

Rotterdam ide novim putovima

Preveo Niko Jerić

Jedan od najrazrušenijih gradova Evrope po završetku rata, proćuo se je u zadnje vrijeme po ćitavom svijetu. To je juĝnoholandski svjetski lućki grad Rotterdam, na sjevernom glavnom rukavu velike delte rijeke Rajne. On je objavio, da će svoju luku izgraditi na najmoderniji naćin na svijetu i podići je na najznaćajniji stepen u Evropi. U okviru već izraćenih planova, koji su popularizirani pod imenom »Euro-Luka«, predvićena je izgradnja daljih lućkih objekata i lućkih pogona od do sada nevićenog opsega. Projekti predvićaju nova prostrana pretovarna stovarišta za ugljen i rudaće, novu specijalnu luku za tekuća goriva uz prikljućak na evropsku naftovodnu mreĝu, nove dokove za pristajanje brodova do 65.000 tona nosivosti i jedan moderni ćelićni kombinat sa visokim pećima. U cilju ostvarenja prvog dijela ovog projekta, holandska vlada je odlućila da investira 165 milijuna guldena. Jako ućešće zapadnonjemaćke teške industrije (rudaće i ugljen) u lućkom prometu Roterdama, bilo je pored ostalog jedan od glavnih preduslova ovako daleko-seĝnog planiranja.

Projekat izgradnje luke predstavlja drugu fazu jednog impozantnog graćevnog programa, ćiji prvi dio je zapoćet odmah po svršetku rata u cilju obnove razrućenog grada. Tome zahvaljuje grad svoje novo nalićje, koje je pobudilo divljenje ćitavog svijeta.

Nedjeljama dugo putovanje oceanskim prostorima, uz pristajanje u znaćajnim svjetskim lukama, nalazi se iza ocean-skog orijaša, koji — napuštajući oluje i demone magle velikog Kanala — sigurno ulazi u luku Roterdama kroz osvjetljeni put izmeću ukotvljenih plutaća. To je jedna nezaboravna slika za svakoga, koji je prvi put vidi: milijuni svijeća oznaćavaju gigantske razmjere ove svjetske luke. Poput orijaških bakalja diĝu se k nebu plamenovi iz gasnih ispusta, nepregledna šuma lućkih dizalica radi škripajući danonoćno, a tereti neprekidno lebde u zraku — sa brodova na obale — sa obala na brodove — što predstavlja ogromnu pretovarnu djelatnost do sada nevidljivih razmjera.

Rotterdam spada već danas meću najmodernije svjetske luke i premašio je London, Anvers, Marselj i Genovu. Jaćina broskog prometa njegove luke dolazi odmah poslije New Yorka. Zapovjednici dolazećih brodova naroćito istiuću

svestranu maritimnu sigurnost ćitavog lućkog podrućja, koja je i kod najneprovidnije magle potpuno obezbjećena sa sedam lućkih radarskih naprava. Oni isto tako hvale brzinu i nesmetano odvijanje pretovarnih manipulacija. Povoljan poloĝaj luke, osim toga, omogućuje brzi transport tereta za potrebe privrednih centara pogranićnih zemalja a naroćito za rursko podrućje.

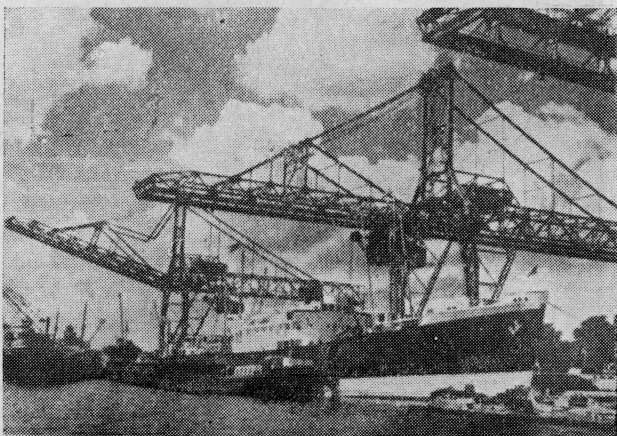
»Vi trebate vidjeti grad, ako nećete da propustite jedan doĝivljaj!« — preporućuje stiglim putnicima agent, koji prvi dolazi na brod i brine se za obavljanje propisanih formalnosti. »Rotterdam je jedan od najmodernijih gradova na svijetu, biti će te preneraĝeni«. Istina, najprije se primjećuje neumorni promet lućke djelatnosti i ogromni dovoz i odvoz raznog tereta, ali s druge strane širokog lućkog podrućja primjećuje se bizarna silhueta unutrašnjeg grada, iz kojeg dopire monotoni šum velegrada.

Obnova Roterdama omogućila je u jednoj toćki analogiju sa venezuelskim glavnim gradom Caracasom: u oba grada se njihovi vlastiti stanovnici poslije svestrane obnove nisu više snalazili, a da se i ne govori o strancima, koji na pr, svake godine posjećuju Rotterdam u stotinama tisuća. Graćani se stoga u velikom broju prikljućuju kruĝnim voĝnjama, koje se prirećuju za turiste kroz grad i luku.

Poslije prvog jakog bombardiranja 14. maja 1940., od kitnjastih redova zgrada od crvenog kamena škriľjca, preostale su bile još samo ruševine iz kojih je saćuvan stršio ćetverouglasti toranj gotske crkve »Groote Kerk«, obiljeĝje grada, kao i impozantna zgrada gradske vijećnice. Krajem 1944. srućila se je sudbina po drugi i posljednji put. Svi lućki ureĝaji su tada bili dignuti u vazduh i potpuno demolirani. Nije ostao ni kamen na kamenu, a ogromne mehanićke pretovarne dizalice su postale ŝrtvom rata i nestale u vodi:

Od rasćiřćavanja ruševina uništenog grada do njegove obnove u današnjem obliku bio je dalek put. Sa pćelinjom marljivošću zapoćeli su Holandani, odmah poslije prve katastrofe od 1940. da iz ruševina spasavaju onaj graćevni materijal, koji bi se kasnije mogao koristiti. Oni su na taj naćin saćuvali preko 50 milijuna opeka, 160.000 drvenih pilota na kojima je grad bio sagraćen i preko 60.000 tona starog ŝeljeza, kao potrebni graćevni materijal za budućnost. Još onda je grad izvršio eksproprijaciju od 170 hektara zemljišta u cilju novog planiranja i izgradnje grada i luke. Ovom dalekovidnom potezu moĝe se zahvaliti, da se je obnova grada mogla odvijati brzo, nebirokratski i bez smetnje. Ali ipak je stajala sitnica od dvije milijarde guldena. Što je sve za taj iznos ostvareno, bez primjera je u historiji. Od svuda na svijetu, gdje su poslije rata urbanisti bili na djelu, gdje je staro rušeno i trebalo biti zamijenjeno novim, dolaze arhitkti i gradski oćevi u Rotterdam, da bi vidjeli na koji se naćin sa umjerenim sredstvima veliki planovi pretvaraju u djela.

Ono u ćemu se novi Rotterdam iz osnova razlikuje od starog, je potpuno novi širokogrudni smještaj unutrašnjeg grada sa širokim ulicama, ŝetalištima i neboderima. Nestale su uske i uglaste ulice sa slikovitim porećanim kućicama, koje starim holandskim gradovima daju toliko intimnog ćara. Ali tko bi mogao tvrditi, da novi Rotterdam nije isto toliko interesantan! Ćak i najprometnije poslovne ulice sa širokim

Mehanizacija u luci Rotterdamu

trotoarima za pješake, modernim robnim kućama i pomodnim izlozima dišu svojim sopstvenim stilom, koji se bazira na jednoj vjekovnoj tradiciji, iako arhitekti nisu bili štedljivi sa neobičnim i čak bizarnim rješenjima urbanističkih problema.

Rukovodioc gradskog plata Roterdama, inž. Cornelius van Traa, išao je u obnovi grada jednim putem, koji bi prije rata u Holandiji bio prouzrokovao buru negodovanja. U teškoj poslijeratnoj situaciji javnost je međutim sa odobravanjem prihvatila odluku, kojom je broj stanova u unutrašnjem gradu ograničen na 12.000, a ostatak stanovnika smješten na rubovima grada u potpuno nova moderna stambena naselja, koja su snabdjevena sa svim mogućim tehničkim udobnostima. Zelenim ukrasnim vrtovima i prostranim cvjetnim površinama potpuno je udovoljeno tradicionalnoj holandskoj ljubavi prema zelenilu i cvijeću. Nitko se nije protivio kad je inž. van Traa, cjelokupnu veletrgovinu smjestio u jednu devetospratnu orijašku zgradu, do sada najveće robno skladište na kontinentu. Sa svojim restoranima, bankama, poštanskim uredom, garažama i zabavištima, ono predstavlja jedan ogroman skladni kompleks poslovnog života Roterdama. Zanatstvu i raznim servisima stavljene su radi preglednosti specijalne zgrade na raspolaganje. Industrijska poduzeća, kojih u Roterdamu ima vrlo mnogo, su iseljena tako, da s druge strane gradske periferije ne mogu smetati ni domaće stanovništvo niti strane posjetioce.

„Brod koji je zapuhao nad Bombajem“

U toku prošlog rata dogodile su se mnoge stvari koje se na svaki način nastojalo održati u potpunoj tajnosti kako ne bi postale predmetom neprijateljske propagande i djelovale štetno na moral. Mnoge se od njih tek sada objavljuju i svijet saznaje za njih. Jedna od takvih tajni nedavno je objavljena u pojedinostima, a odnosi se na katastrofu u Bombayu.

14. travnja 1944. Victorija i Prince dokovi bili su pretrpani savezničkim i neutralnim brodovima između kojih se nalazio i novi britanski teretnjak od 7 tisuća tona »Fort Stikene«. On je iz Hulla i Grimsbya dovezao suhu ribu, tri tisuće tona pamuka, 155 ingota zlata u vrijednosti od oko 2 milijuna funti i 1.700 tona municije i eksploziva.

Najprije je trebalo iz broda istovariti municiju, a potom pamuk i ostalu robu. No kako skladište za municiju nije bilo pripravno, počelo se sa iskrcavanjem pamuka. Odjednom je jedan indijski lučki radnik primijetio da iz sredine jednog brda pamučnih bala izbija dim. Potrčao je na palubu i digao uzburu. Nekoliko minuta kasnije sirene su sa svih brodova dale znak za alarm, dok se na jarbolu »Fort Stikene« zavirio signal »Municipijski brod u požaru«.

Pukovnik Sadler, lučki intendant koji je preuzeo zapovjedništvo nad gašenjem trebao je hitno riješiti problem: Da li pokušati izvući zapaljeni brod na pučinu, što je izgledalo veoma opasno, ili ga pokušati potopiti u luci, čime bi možda spasio i brod i dragocjeni teret. Odlučio se naglo za ovo drugo rješenje i naložio da se najjačim mlazovima vode preplave brodska skladišta. 18 jakih mlazova slilo je na brod na tone vode i on se doskora jako nagnuo, a malo potom i preokrenuo, dok su golemi oblaci pare šiknuli u vis zamračivši sunce. Voda je u luci zakipjela, a tada je brod uz užasnu eksploziju iščeznuo u zraku i moru. Ploče njegova nadgrađa poletjele su stotine metara visoko. Samo je brodski kotao ostao cijel i pao na ulicu gotovo kilometar daleko od mjesta eksplozije. Kilometar i

U Roterdamu je postignut ogroman uspjeh utoliko, što je u centru grada stvoreno dvostruko više stambenog prostora, nego što ga je bilo prije rata, iako je broj stanovnika (800.000) postao veći. Gradilo se je mnogo u visinu, bez da se je grad amerikanizirao. Tako dobiveni prostor omogućio je trasiranje ulica do 90 metara širine, koje u ravnim linijama križaju grad isključujući zastoje u saobraćaju, iako je ovaj ogroman. Za parkiranje teretnih vozila stoje na raspolaganju sporedne ulice u tu svrhu naročito stvorene.

Uprkos njegovom supermodernom obličju, Rotterdam ipak nije izgubio svoju staru prijatnu notu. Sa svojim krašnim novosagrađenim zgradama iz crvenog škrljca kamena, sa širokim prozorima, čistim ulicama i trgovima, bogatim cvjetnim nasadima i skromnim stanovništvom, Rotterdam je ostao isto tako holandski kao i ranije, te je i pored velike poslovne živosti, poput ostalih holandskih gradova, zadržao svoj ugodni životni stil, koji se u ovoj svjetskoj luci naročito zapaža. Taj stil se osjeća na ulici, u radnjama, u kafanama i restoranima, u hotelima i tramvaju, koji je isto tako konzervativno zadržan kao i neizbježna dvokolica, koja je i u novom Roterdamu ostala jedno od najvažnijih saobraćajnih sredstava. Na tisuće dvokolica stoji parkirano na specijalno u tu svrhu ograđenim prostorima, te kada se rano jutrom i kasno poslijepodne pokrenu trudbenici, dvokolica ovlada čitavim gradom i dokaz je nesalomljivog duha jednog konzervativnog grada, koji je uprkos nedavne propasti i uskrnuća ostao vjeran sebi i svojoj tradiciji.

pol od luke jedan je čovjek čučao na podu svoje izbe, kad li je najednom 14 kilograma težak zlatni ingot probio strop i pao mu na noge. Čelični dijelovi broda bili su razbacani lukom i gradom, a štrcaljke i njihove posade nestale su bez traga. 50 dućana u luci bilo je srušeno sa zemljom, a stotinjak kuća razoreno. 11 brodova sa ukupno 50 tisuća tona bilo je što bačeno jedan na drugi, što zapaljeno, dok je 9 daljnjih bilo teško oštećeno. Ogromni val koji je eksplozija podigla pokidao je vezove i bacio brodove na obalu. Jedan obalni brod od pet tisuća tona bio je potpuno izbačen na obalu razbivši pritom krmu.

Usljed eksplozije ubijeno je 900 ljudi. Mnogi od njih bili su lučki radnici zadržani po lučkim policajcima, koji su zahtijevali njihove propusnice kad su ovi pokušali da se spase iz opasne zone. Stotine vojnika, pomoraca i civila nestalo je, a tri tisuće osoba je ranjeno. Ali nesreća time nije bila završena. Nastupio je »dobar sluga«, a »strašan gospodar« — vatra.

Zapaljeni ostaci koji su poletjeli iznad grada izazvali su požar na mnogo mjesta, a gasiti ga nije se imalo čime. Eksplozija je uništila štrcaljke. Požar se naglo širio gradom, i da se on zaustavi postojao je samo jedan način. Rušiti kuće i napraviti širok pust pojas oko zapaljenih četvrti kako požar ne bi mogao preći preko. Vatra je harala puna dva tjedna, a onda je ugašena. Bombay je bio spašen.

Neki je Amerikanac procijenio da je ova katastrofa izazvala štetu od 4 bilijona dolara. Nikakvo saopćenje nije bilo izdato da li su zlatne šipke nađene. Istraga nije utvrdila krivca, jer se nije mogao dokazati da je pukovnik Sadler kriv za nesreću, t. j. da je ne bi bilo, da je izabrao drugo rješenje.

Ova katastrofa u vojnim analizama poznata pod šifrom »Brod koji je zapuhao nad Bombayem« bila je jedna od najbolje čuvanih ratnih tajni prošlog rata.